

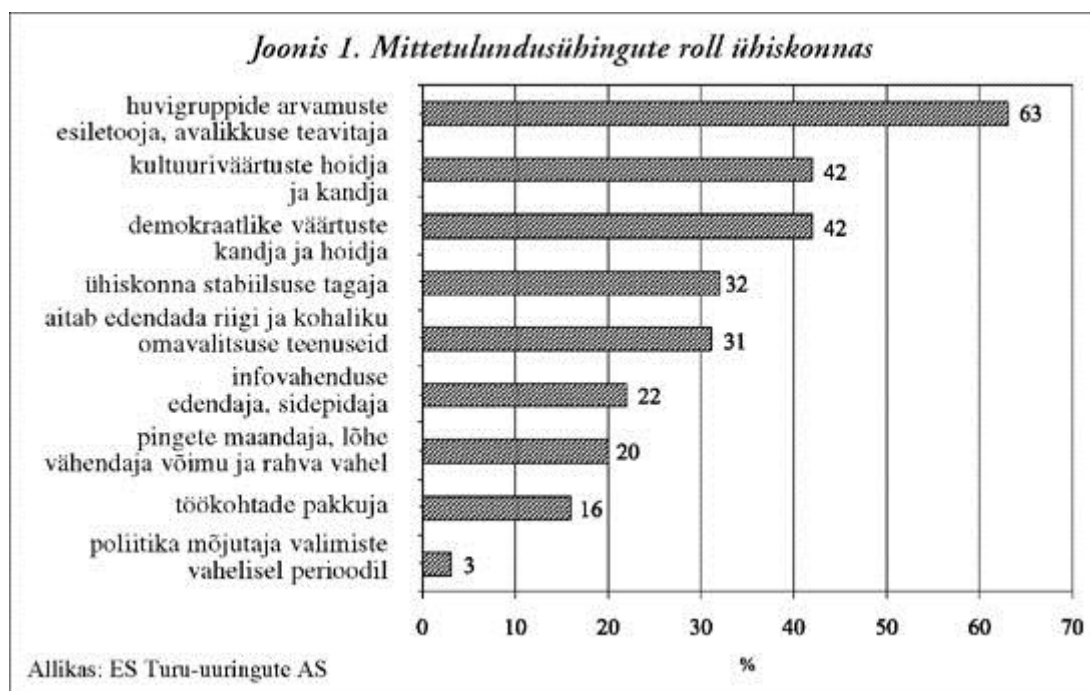
Kodanikualgatuste ja riigi kommunikatsioon: teel osalusdemokraatia poole

Andres Siplane (RiTo 2), Riigikogu Kantselei

Riigikogu Kantselei majandus- ja sotsiaalinfoosakond koos prof Rein Ruutsoo ja Juhan Kivirähuga ES Turu-uuringute ASist töötasid välja riigi ja kodanikeühiskonna suhteid ning arenguprobleeme käsitleva uurimisankeedi¹, millega küsitleti mittetulundusorganisatsioonide foorumil osalejaid (n=156) kui ekspertgruppi ja avaliku arvamuse uuringu valimit (n=957)². Uuringu ajendiks oli erakondade ja mittetulundusühingute poolt 14. detsembril 1999 vastuvõetud koostöömemorandum³ ja Eesti Kodanikeühiskonna Arengu Kontseptsiooni (EKAK) Riigikogusse toomise kava.

Uuring keskendus ekspertide ja elanikkonna nägemusele kohalike omavalitsuste, riigi ning kodanikualgatuse suhetest, rollidest, kitsaskohtadest ja võimalikest lahendustest. Käesolevas artiklis on põhitähelepanu pööratud mittetulundusorganisatsioonide konverentsil osalejate vastustele, mis kõnelevad ilmekalt demokraatia arenemisest ja selle hetkeseisust Eestimaal.

Esimene küsimus päris mittetulundusorganisatsioonide rolli kohta ühiskonnas (vt.joonis1). Kõige enam peeti selleks huvigruppide arvamuste esiletoomist ja teavitamist (63% vastanutest), kõige vähem poliitika mõjutamist valimistevahelisel perioodil (3% vastanutest). Ideaalis peaks olema oma seisukohtade väljendamine ja poliitika mõjutamine sama mündi kaks poolt, st viimane peaks järgnema esimesele.

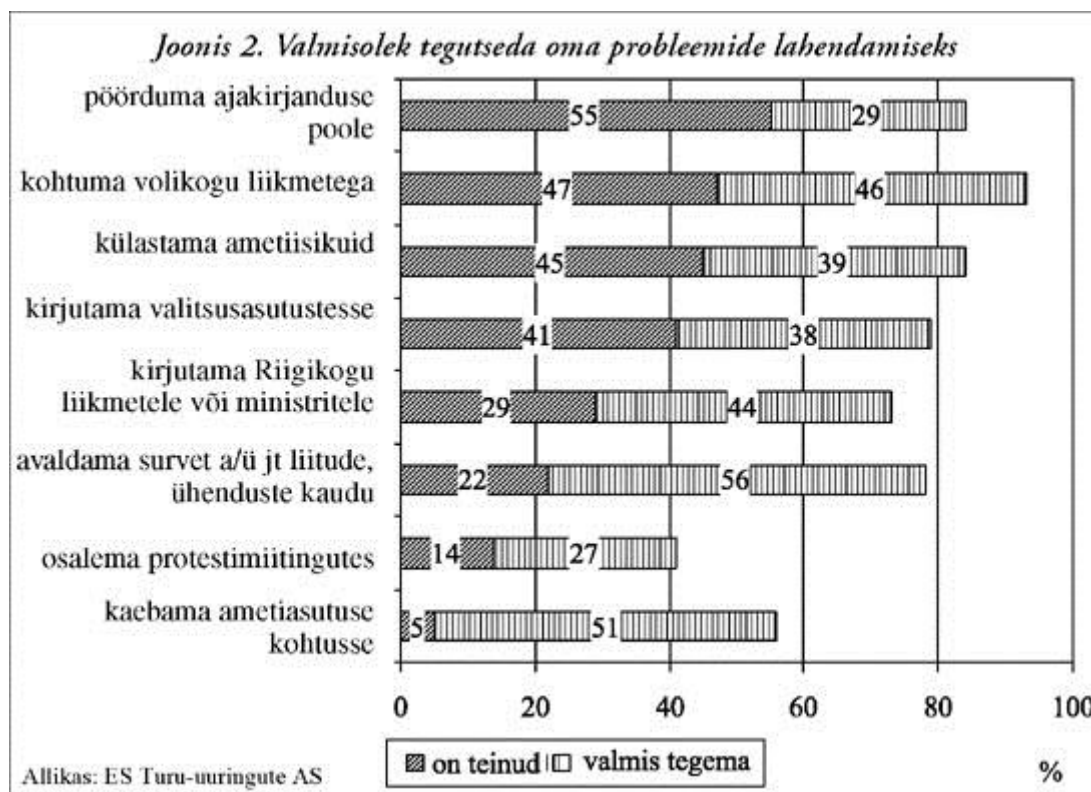

Mittetulundusorganisatsioon avaldab pidevalt ja kohusetundlikult oma seisukohti (väljendab oma liikmete huve), kuid seda ei usuta/loodeta, et keegi (omavalitsus, ministeerium) nende huvidega arvestaks. Piirduakse ainult oma arvamuse avaldamisega. Teisisõnu: sõnavabadus on kohale jõudnud, osalusdemokraatia veel mitte.

Kui selline rollinägemus põhineb kogemustel, siis tähendab see lähiminevikus heas usus avaliku sektoriga alustatud dialoogi, mille edaspidise mõttekuse on nullinud kehv tagasiside. Kui aga lootusetu hoiak poliitika mõjutamise suhtes põhineb eelarvamustel, on see kahetsusväärne ja viitab kodanikujuulguse ja –teadlikkuse puudustele.

Vastutulelikkust ja koostöövalmidust on avalikul sektoril tarvis üles näidata mõlemal juhul, tuua üldsusele näideteks selgeid ja avatud tulemuslikke koostöösuhteid (loodetavasti neid ikka on) ning julgustada mittetulundusorganisatsioonide juhte.

Sama probleemi puudutab küsimus, kuivõrd kolmanda sektori esindajad ise on valmis oma elu ja töga seotud muresid lahendama (vt joonis 2).

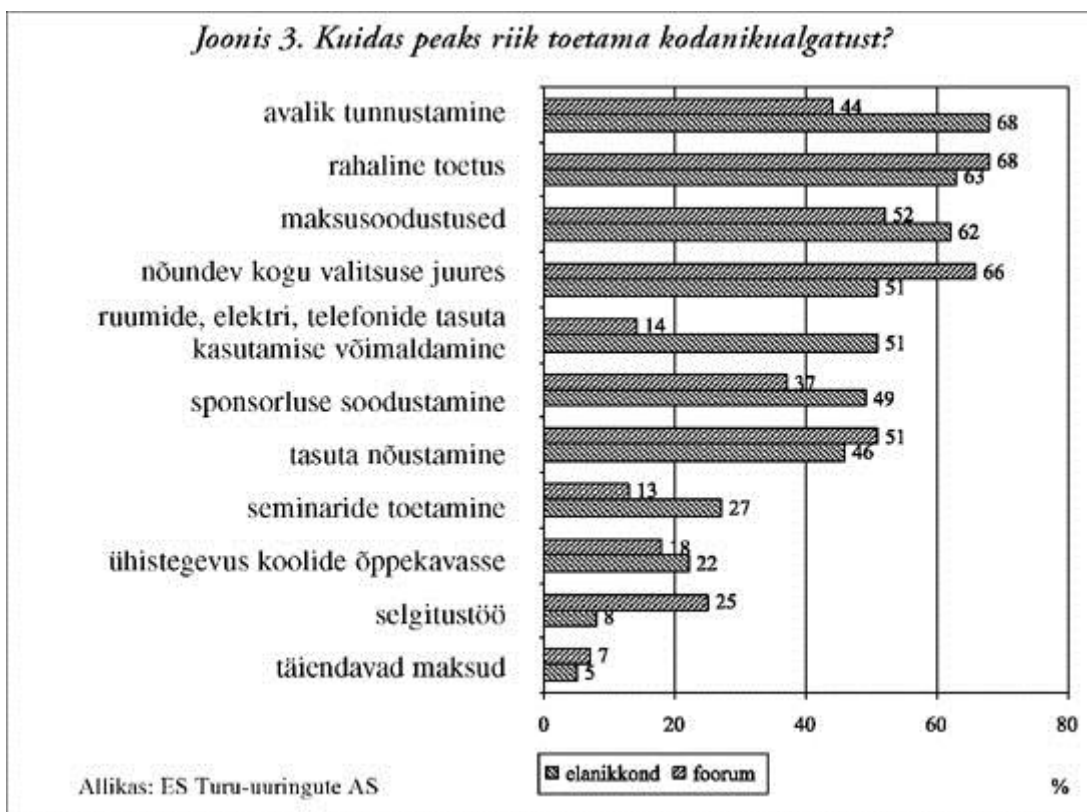
Kõige rohkem ollakse valmis avaldama organiseeritult survet (56% vastajatest), kaebama kohtusse (51%), kohtuma Riigikogu liikmetega (49%) ja kohaliku volikogu liikmetega (46%). Reaalselt on aga kõige rohkem pöördutud ajakirjanduse poole (55%).

Sellest järeldub, et ajakirjandus on inimestele lähemal ja meelsamini nende muresid kuulamas. Kuna ajakirjanduse kaudu probleemide teadvustamine ja lahendamine tekitab kindlasti kommunikatsiooniprobleeme (juba üksnes seepärast, et infot vahendatakse läbi kolmanda poole, aga ka seetõttu, et ajakirjandus pöörab tavaliselt rohkem tähelepanu konfliktsematele asjaoludele), tuleb seda lugeda puudujäägiks sotsiaalses kapitalis. Ajakirjanduse poole pöördumine annab küll võimaluse teisele poolele “ära panna” ja endale tehtud ülekohtust kõiki teavitada, kuid see toob kaasa veel suurema konfrontatsiooni. Reaalsete lahendusteni jõudmiseks tuleb asju ajada siiski inimestega, kellel on vastavad võimalused.

Raske on hinnata, kas pöörduakse meelega pseudolahenduste poole (nt poliitilistest ambitsioonidest kantuna) või on tõesti valitud isikuteni jõudmine raskendatud. Põhjus võib ju olla selleski, et ajakirjandus ise otsib endale avalikust sektorist intensiivsemalt leiba ja tegevust, ning sellest tingituna nimetati ka ankeedivastustes ajakirjandust sagedamini.

Muu elanikkond nimetas sellele küsimusele vastates, et kõige rohkem ollakse valmis pöörduma kohaliku volikogu liikme ja vastava ametiisiku poole (vastavalt 57% ja 50%), mõlemat võimalust on realselt kasutanud 9% vastanutest.

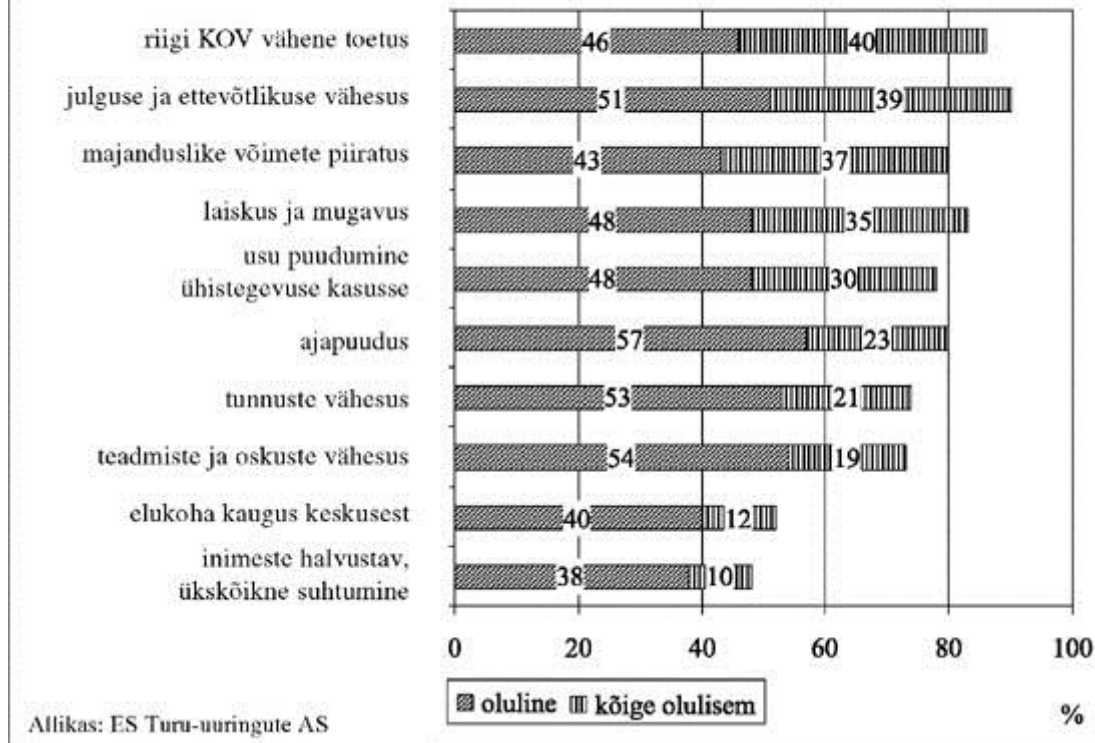
Pöörates tähelepanu antud kogumikku läbivatele juhtmõtetele, tuleks välja tuua ka riigile suunatud ootuste⁴ võrdlus avaliku arvamuse uuringu ja ekspertküsitluse vahel (vt joonis 3).

Kõige olulisemaks toetamisviisiks peavad mittetulundusorganisatsioonide esindajad avalikku tunnustamist (68% vastanutest), muu elanikkond aga rahalist toetust (samuti 68% vastanutest). Pean väga oluliseks, et avalikku tunnustamist nähakse suurima vajadusena – see on otsekui hea tahte ja heade suhete triumfeerimine materiaalsete probleemide üle. Vaieldamatult on ju viljakas koostööõhkkond see, kus partnerid suhtuvad teineteisesse pariteetselt ja vastastikuse lugupidamisega. Et ekspertküsitluses oli järgmiseks toetamisviisiks nimetatud rahalise toetamise vajadust (63%), siis võib öelda, et mittetulundussektor vajab häid suhteid ja tunnustamist sama palju (või rohkemgi), kui oma eksisteerimiseks raha.

Lõpetuseks esitan joonise, mis toob ära vastajate hinnangu takistustest kodanikualgatuslikule tegevusele (vt joonis 4).

Joonis 4. Ühistegevust pärssivad tegurid.

Kõige enam nähakse takistustena riigi ja kohalike omavalitsuste vähest toetust – oluliseks ja kõige olulisemaks pidas seda kokku 86% vastanutest. Julguse ja ettevõtlikkuse vähesust pidas takistuseks 90%, laiskust ja mugavust 83% respondentidest. Majanduslike võimaluste piiratust nimetas oluliseks ja kõige olulisemaks takistuseks kokku 80% vastanutest. Kas see kivi lendab avaliku või erasektori kapsaaeda (või kas kivi üldse lendab), on vaieldav, sest mittetulundusorganisatsioonide tegevust (rahastamine, funktsioonid, tegevusload, partnerlus jne) toetav seadusandlus on hetkel hõre nii avaliku kui erasektori suunal. Samuti nähti pärssiva tegurina ajapuudust (80%), kuid minu hinnangul kehtib see takistus võrdsest igal pool.

Need vastused osutavad (põhiliselt tänu enesekriitikale) siiski adekvaatsele arusaamale takistuste olemusest, mis lubab loota jätkuvat edenemist.

Artiklis kirjeldatud raskusi leevendavad tõenäoliselt mitmed aja möödumisega kaasnevad arengud:

huvigruppide ja valitud isikute vahelise suhtlemise kanalid ja traditsioon on meil alles loomisel;

mittetulundussektori siseselt on võimalik areneda avatuse ja selgemate piiride (kes keda esindab?) määratlemise poole.

Kas EKAK-i (vt <http://www.ngo.ee/partnerlus/kak.html>) arutelu Riigikogus toimub selle aasta lõpus või järgmise aasta alguses, selgub lähiajal Riigikogu põhiseadus-, kultuuri- ja

sotsiaalkomisjoni, sotsiaalteadlaste ning kolmanda sektori katusorganisatsioonide läbirääkimiste käigus. Kuid loodame, et see toimub konstruktiivselt ning toob endaga kaasa lahendusi ka mitmetele siin tõstatatud probleemidele.

Kokkuvõtteks. Olukorra parandamiseks peavad pingutusi tegema ja head tahet näitama kõik pooled. Vastukaaluks umbusule ja skeptilisusele tuleks esile tuua juhtumeid, kus probleem on lahendatud just koostöös Riigikogu või kohalike volikogude liikmetega. On mõistetav, et mõningatele probleemidele ei saa soovitud lahendust leida (nt rahapuudus), kuid ka nendel juhtudel oleks tõhusam edasise koostöö huvides pöörata tähelepanu dialoogi olemasolule.

Märkused

1. 26.–27. novembril 1999. a viidi Riigikogu Kantselei tellimusel Eesti mittetulundusorganisatsioonide konverentsi “Ühiskond teelahkmel” osavõtjate hulgas läbi küsitlus isetäidetava ankeedina. Täitja ES Turu-uuringute AS, kaasfinantseerija oli Balti–Ameerika Partnerlusprogramm.
(http://www.riigikogu.ee/osakonnad/msi/uurimused/mty_ra.html).
2. Riigikogu Kantselei tellimusel viis ES Turu-uuringute AS 29. nov 1999 kuni 6. dets 1999 läbi üle-eestilise avaliku arvamuse uuringu
(http://www.riigikogu.ee/osakonnad/msi/uurimused/ngo_aval_ar.html).
3. Riigikogu Toimetised 1, 2000, 258
(<http://www.riigikogu.ee/rva/rito1/artiklid/35memorandum.htm>).
4. Riigipoolseid ootusi koostööks era- ja mittetulundussektoriga on käsitletud oma ettekandes Aare Kasemets konverentsil “Kolm sektorit – üks maailm”
(<http://www.riigikogu.ee/osakonnad/msi/4011.html>).